

TA'LIM JARAYONIDA FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA JAMOAVIY MUHITNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Maxsudov Ilxomjon Turg'unboy o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'lim, Fan va
Innovatsiyalar Vazirligi Osiyo Xalqaro Universiteti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18493469>

Annotatsiya: Mazkur tezisda ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda jamoaviy muhit yaratishning ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning tanqidiy, ijodiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish ustuvor masalalardan biridir. Tadqiqot davomida jamoaviy o'qitish metodlari – kichik guruh mashg'ulotlari, muhokama, aqliy hujum, loyiha asosida o'qitish va interaktiv topshiriqlarning fikrlash jarayoniga ijobiy ta'siri o'rganildi. 2023–2025-yillarda o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, jamoaviy ta'lim muhitida o'qigan o'quvchilarning fikrlash darajasi individual o'qiganlarga nisbatan o'rtacha 15–20% yuqori ekanligi aniqlangan. Tadqiqotda shuningdek, jamoaviy o'qitishning psixologik va pedagogik asoslari, o'quvchilarning o'zaro muloqoti, hamkorlik madaniyati hamda o'qituvchi rahbarligining roli tahlil qilinadi. Natijalar jamoaviy muhitni to'g'ri tashkil etish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: fikrlash, jamoaviy muhit, tanqidiy fikrlash, ijodiy fikrlash, interaktiv o'qitish, hamkorlik, ta'lim samaradorligi, kichik guruh mashg'ulotlari, muhokama, loyiha asosida o'qitish.

METHODS OF CREATING A COLLABORATIVE ENVIRONMENT IN THE DEVELOPMENT OF THINKING IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. This paper analyzes the importance and effectiveness of creating a collaborative learning environment for the development of students' thinking skills in the educational process. In modern education, enhancing students' critical, creative, and logical thinking abilities is a key objective. The study explores the positive effects of collaborative teaching methods—such as small group work, discussion, brainstorming, project-based learning, and interactive assignments—on cognitive development. According to recent studies (2023–2025), students learning in collaborative settings showed on average 15–20% higher levels of thinking ability compared to those studying individually. The research also examines the psychological and pedagogical foundations of collaboration, interpersonal communication, and teacher leadership in creating a supportive classroom atmosphere. Findings indicate that a well-organized collaborative environment significantly improves learning efficiency and promotes active, independent, and creative thinking among students.

Keywords: thinking, collaborative environment, critical thinking, creative thinking, interactive teaching, cooperation, learning effectiveness, group learning, discussion, project-based education.

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirish masalasi ta'lim nazariyasi va amaliyotining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Insonning fikrlash qobiliyati uning shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiy faolligi, ijodkorligi va muammolarni hal etishdagi muvaffaqiyati bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli, ta'lim

jarayonida o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishga emas, balki mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlashga o'rgatish zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifasiga aylangan.

Bugungi global axborot makonida o'quvchilar faqat bilim egasi bo'lish bilan cheklanmasdan, balki o'z fikrini tahlil qila oladigan, dalillay oladigan, muammoni turli nuqtai nazardan ko'ra oladigan shaxs bo'lishi zarur. Bu jarayonni samarali tashkil etishda jamoaviy muhit, ya'ni hamkorlikda o'qitishning roli beqiyosdir.

Jamoaviy muhit — bu o'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam, fikr almashish, mas'uliyatni bo'lishish va bir-biridan o'rganish orqali bilimlarni faol o'zlashtirishga yo'naltirilgan ta'lim modeli hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda kommunikativ madaniyat, empatiya, ijtimoiy faollik va hamkorlikda yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar (Tambunsaribu, 2025; Eskiyrut va Özkan, 2024; Xo'jayev, 2024) shuni ko'rsatadiki, jamoaviy o'qitish metodlari qo'llanilganda o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'rsatkichlari o'rtacha 15–20 foizga oshadi. Masalan, 2024-yilda Turkiyada o'tkazilgan tajriba natijalariga ko'ra, guruh asosidagi o'qitish klinik fikrlashni 12 foizga, Indoneziyada esa jamoaviy o'qitish tanqidiy fikrlashni 18 foizga oshirgan.

Bu natijalar jamoaviy ta'limning faqat bilim beruvchi emas, balki fikrlashni rivojlantiruvchi, o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiruvchi metod ekanini isbotlaydi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi endilikda axborot manbai emas, balki yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, muhokamani boshqaruvchi va jarayonni tashkil etuvchi moderator sifatida faoliyat yuritadi.

Jamoaviy muhitda o'qitishning samaradorligi uning psixologik asoslari bilan ham bog'liq. Guruhda o'zini erkin his qilgan o'quvchi o'z fikrini ifoda etishda ishonchliroq bo'ladi, bu esa fikrlashning erkinlik darajasini oshiradi. Bunday muhitda xatodan qo'rqqanlik, turli fikrlarni hurmat qilish va yangicha yondashuvlarni ilgari surish imkoniyati yaratiladi.

Jamoaviy o'qitishning metodik afzalliklari quyidagicha:

- o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi;
- muloqot va bahs madaniyatini rivojlantiradi;
- muammolarni tahlil qilish va yechim topish ko'nikmalarini mustahkamlaydi;
- ijodiy yondashuvni kuchaytiradi;
- shaxsiy mas'uliyat va jamoaviy hamkorlikni uyg'unlashtiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy o'qitish orqali shakllangan fikrlash qobiliyati nafaqat ta'lim sohasida, balki o'quvchilarning kundalik hayotidagi qaror qabul qilish, muammolarni hal etish va kommunikatsiyada ham muhim rol o'ynaydi.

Jamoaviy muhitni samarali tashkil etish uchun o'qituvchidan yuqori darajadagi kommunikativ mahorat, kuzatuvchanlik va refleksiv yondashuv talab etiladi. O'qituvchi o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni boshqarish, muhokamalarga yo'naltirish, bahsni konstruktiv tarzda yakunlashni ta'minlashi kerak. Shuningdek, dars jarayonida har bir o'quvchining faolligini rag'batlantirish, ularni kichik guruhlarda navbat bilan yetakchilik qilishga o'rgatish ham muhimdir.

Jamoaviy o'qitishning natijalari ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. O'quvchilar dars jarayonida faollashadi, bilimni chuqurroq o'zlashtiradi, o'z fikrini dalillashni o'rganadi. Bundan tashqari, jamoaviy faoliyat o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligini, empatiyasini, muloqot madaniyatini va mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, jamoaviy muhit yaratish fikrlash jarayonini rivojlantirishda kuchli motivatsion va psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi. U o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ijtimoiy va intellektual salohiyatini ham oshiradi. Shunday ekan, ta'lim tizimida jamoaviy metodlarni keng joriy etish, o'qituvchilarni bu yo'nalishda tayyorlash va hamkorlik madaniyatini rivojlantirish zarur.

Ta'lim jarayonida jamoaviy muhit yaratish orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil, ijodkorlik va dalillash ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa ularni nafaqat bilimli, balki fikrlovchi, muloqotga kirisha oladigan va hamkorlikda ishlay oladigan shaxs sifatida shakllantiradi. Natijada ta'lim samaradorligi oshadi, jamiyat esa raqobatbardosh, intellektual salohiyati yuqori bo'lgan yoshlar bilan boyiydi. Shunday qilib, jamoaviy o'qitish metodlari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanishi kerak. Chunki u nafaqat bilim beradi, balki fikrlovchi insonni tarbiyalaydi — bu esa har qanday ta'lim tizimining eng yuksak maqsadidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Tambunsaribu, G., Sahalessy, L., & Muhammad, M. (2025). *The Effectiveness of Collaborative Learning Strategies in Enhancing Critical Thinking Skills Among General Education Students*. The Journal of Academic Science, Vol. 7(2), 45–58.
2. Eskiyrut, R., & Özkan, H. (2024). *Exploring the Impact of Collaborative Learning on Critical Thinking in Nursing Education*. Heliyon Journal, Vol. 10(4), 1029–1041.
3. Li, H. (2025). *Impact of Collaborative Learning on Student Engagement in English Programs*. Frontiers in Psychology, Vol. 16, Article 1525192.
4. Mutia Hayati, E., Purwanto, A., & Hidayat, D. R. (2023). *Analysis of the Cooperative Learning Effectiveness on Students' Critical Thinking Skills in Science Learning*. Al-Ishlah Journal of Education, Vol. 15(1), 233–248.
5. Qin, Z. (2025). *The Impact of Academic Burnout on Academic Achievement: Mediation Effects of Learning Satisfaction and Engagement*. Frontiers in Psychology, Vol. 16, Article 1559330.
6. Chen, L., & Li, J. (2023). *Collaborative Tasks and Logical Thinking Skills in Higher Education Students*. Chinese Journal of Educational Studies, Vol. 28(3), 121–135.
7. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2024). *Positive Interdependence and Collaborative Learning Theory*. Journal of Educational Psychology, Vol. 116(5), 889–903.